

YAŞLILAR İÇİN ÜCRETSİZ TOPLU TAŞIMAYA İLİŞKİN WEB 2.0 TARTIŞMALARI: SOSYAL VATANDAŞLIK TEMELLİ BİR DEĞERLENDİRME

Selin Atalay¹

Öz

Bu çalışmada bir Web 2.0 platformu olan Ekşisözlük'te, 65 yaş üstü kişilerle ilişkili en fazla sayıda girinin paylaşıldığı, 'Toplu taşımada 65 yaş beşçiliği kaldırılсын' başlığı altındaki 1548 giri, temellendirilmiş kuram yaklaşımıyla nitel ve nicel içerik analizi yöntemiyle, MAXQDA 25 programı kullanılarak, analiz edilmiştir. Başlık altındaki girilerde, 65 yaş üstü kişilerin toplu taşıma kullanıma yönelik olumsuz bir pozisyon benimsendiği, yaşlıların kendilerine verilmiş hakları suistimal ettikleri ve toplu taşımayı 'gereksiz' bir şekilde kullandıklarına yönelik genel bir söylemin ortaya çıktığı görülmüştür. İncelenen başlık altında oluşturulmuş içeriklerde hizmetin kısıtlanması önerisi öne çıkmaktadır. Çalışma kapsamında farklı ülke örnekleri üzerinden tüm vatandaşlar, yaşlılar ve öğrenciler gibi gruplar için ücretsiz toplu taşıma uygulamaları ele alınmıştır. Böylesi bir uygulamanın özellikle yoksulluk tehdidi, yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunu ile karşı karşıya olan yaşlı kişiler için kent hakkı kapsamında değerlendirilebilecek bir sosyal politika olduğu görülmektedir. Ekşisözlük'te uygulamaya karşı olan kişilerin oluşturdukları içeriklerde pozisyonlarını; sosyal vatandaşlık anlayışını dışlayan, sözleşme temelli vatandaşlık ve sosyal yardım devleti merkezli bir devlet-vatandaş ilişkisi üzerine kurduğu görülmüştür. Bu pozisyonu benimseyen Ekşisözlük kullanıcıları, böylesi bir uygulamayı, kendileri de dahil olacak şekilde daha fazla grup için talep edilecek bir hak olarak görmemektedir. Neoliberal bir retorik üzerinden, yaşlıların ücretsiz toplu taşıma kullanımının toplum üzerinde bir yük oluşturduğu ve ekonomik insan tahayyülüne uygun bir şekilde yalnızca ihtiyaç sahibi ve işe gitme gibi yükümlülükleri olan kişilerin toplu taşıma kullanımının 'gerekli' görüldüğü belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Devlet-vatandaş ilişkisi, kent hakkı, sosyal vatandaşlık, ücretsiz toplu taşıma, yaşlılar.

¹ Doç. Dr. İzmir Bakırçay Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, la_celina@hotmail.com, ORCID:0000-0002-7095-6396

WEB 2.0 DISCUSSIONS ON THE FARE-FREE PUBLIC TRANSPORTATION FOR THE ELDERLY: AN ANALYSIS BASED ON SOCIAL CITIZENSHIP

Abstract

In this study, 1548 entries under the Ekşisözlük- a Web 2.0 platform- topic of 'The freeloading of peoples over 65 in public transportation should be upheld' are analyzed from a grounded theory approach using quantitative and qualitative content analysis with the use of MAXQDA 25. It was seen that the general discourse that emerged under the topic encompassed a negative position towards the fare-free use of public transportation by the elderly, views that the elderly abused their 'given' rights and that they used public transportation in ways that were seen as 'unnecessary'. The solution for the problem defined within the scope of the discussion is to restrict the service. In this study, fare-free public transportation for all citizens or for some groups such as the elderly and students in different country examples are taken into consideration. It is seen that such an application is a social policy that can be considered within the scope of the right to the city, especially for the elderly under the threat of poverty, and faced with issues of loneliness and social isolation. In Ekşisözlük, those who are against the practice build their positions on a state-citizen relationship based on contract and charity state, which excludes notions of social citizenship. Ekşisözlük users who adopted this position do not see such an application as a right to be demanded for more groups, including themselves. Based on a neoliberal rhetoric, it was determined that the use of fare-free public transport by the elderly is seen as a burden and, in accordance with the homo-economicus conception, the use of public transport only by those who are in need and have obligations such as going to work are deemed 'necessary'.

Keywords: Elderly, fare-free public transportation, right to the city, social citizenship, state-citizen relationship.

GİRİŞ

Dünya genelinde ölüm oranı ve doğum hızında gerçekleşen düşüş ile doğumda beklenen yaşam sürelerinin arttığı, yaşlı bireylerin nüfus içindeki oranının yükseldiği ve nüfusların yaşlandığı görülmektedir. Yaşlanma, doğumla başlayan ve yaşam boyu devam eden, insanın “biyolojik, psikolojik ve sosyal yapısında gerçekleşen bir değişimdir” (Stein ve Kalache, 1999, s. 1). Yaşlılık ise doğal yaşam sürecinin son dönemi olarak ele alınmaktadır (Önder-Erol, 2016). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Birleşmiş Milletler (BM), 60 yaş üstü kişilerin yaşlı olarak kabul edileceğini belirtirken (United Nations, 2019), genel anlamda 65 yaş üstü kişilerin yaşlı olarak kategorize edildiği görülmektedir. Kronolojik yaş temelli yaşlı tanımında, belirli bir bölgedeki doğumda beklenen yaşam süresi de göz önünde bulundurulmaktadır. Örnek olarak Afrika’da doğumda beklenen yaşam süresinin dünya genelinden kısa olması sebebiyle, 50 yaş üstü kişiler yaşlı olarak tanımlanmaktadır (Sabharwal vd., 2015).

Yaşlıların bir sosyal kategori olarak ele alınması ile birlikte dünya genelinde yaşlılara yönelik sosyal politikalar oluşturulmuştur. Geçtiğimiz yüzyılda yaşlı kişilere yönelik sosyal politikanın temel çıktısı emeklilik düzenlemeleri olmuştur (Townsend, 1981). Emeklilik düzenlemeleri dışında yaşlıların sağlık ve bakım hizmetlerinden ücretsiz bir şekilde yararlanmasına ilişkin düzenlemeler söz konusu olmuştur (Anttonen ve Haikio, 2011). Ayrıca çeşitli kamusal hizmetlerde de yaşlı kişilere öncelik ve ayrıcalık tanınmıştır. Yaşlı kişilerin ayrıcalıklı olduğu kamusal hizmetlerden biri toplu taşımadır.

Toplu taşıma, kentlerin ulaşım sorunları için başat bir çözüm niteliğindedir. Toplu taşıma toplumun dezavantajlı kesimlerinin kent hayatının, sosyal yaşamın bir parçası olmasını sağlayan önemli sosyal içerme araçlarından biri olarak (Aldred, 2012) düşük gelirli gruplar, engelliler ve yaşlılar gibi çeşitli kırılgan grupların sosyal dışlanmaya maruz kalmasını engelleyen bir ulaşım yöntemidir. Öğrenciler ve yaşlılar gibi gruplar açısından ücretsiz (ya da cüzi ücretli) toplu taşımanın sağladığı avantajlar öne çıkmaktadır (van Goeverden vd., 2006). Özellikle yaşlı bireylerin, ‘ulaşımdan dışlanma’ riski ile karşı karşıya olduğu belirtilmektedir (Jones vd., 2013, s. 202).

Birçok çalışma ulaşılabilirliğin, yaşlı bireylerin iyilik hali üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Green ve arkadaşlarının (2014) Londra’da gerçekleştirdikleri çalışma, yaşlı kişilerin ücretsiz toplu taşıma kullanabilmesinin, sağlık hizmetlerine, daha kaliteli gıdalara, sosyal yaşama ve egzersiz imkanlarına erişebilirliklerini arttırdığını göstermektedir. Toplu taşımanın, araştırmanın katılımcıları açısından kamusal alanla bütünleşmeyi ve toplumun bir parçası olmayı sağlayan mekanlar olarak deneyimlendiği görülmektedir. Farklı çalışmalar, ücretsiz otobüs kartlarının yaşlılarda obezite oranlarını düşürdüğünü (Webb, Netuveli ve Millett, 2012), depresyon semptomlarını azalttığı ve genel akıl sağlığı durumunu iyileştirdiğini göstermektedir (Reinhard vd., 2018).

Toplu taşımanın bir kamusal hizmet olarak, farklı ülkelerde herkes için ya da toplumun çeşitli dezavantajlı grupları için ücretsiz olabilmesi söz konusudur. Dünyanın farklı yerlerinde² uygulamaya konulmuş tamamen ücretsiz toplu taşımanın en çok, araba kullanımına alternatif oluşturabildiği büyük kentler için uygun olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu uygulamanın başarıya ulaşmasında, kent içinde araba kullanımı ve parkına yönelik kısıtlamalarla birlikte gerçekleşmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Fearnley, 2013).

Özellikle yaşlılar için dünyanın birçok ülkesinde toplu taşımanın ücretsiz olduğu görülmektedir. İngiltere ve İskoçya’da 60 yaş üstü ve engelli kişiler için toplu taşıma ücretsizdir (Fearnley, 2013). Brezilya’da, şehirlerde 65 yaş üstü bireylerin toplu taşımayı ücretsiz şekilde kullanması gerekliliği anayasada yer almaktadır (Vieira, 2019). Belçika’da yaşlıların çocuklar ve engellilerle birlikte,

² Ücretsiz toplu taşımanın geçerli olduğu şehirler listesinde Türkiye’den Tunceli bulunmaktadır. Liste için bkz. https://en.wikipedia.org/wiki/Free_public_transport.

işgünlerinde saat dokuz öncesinde olmamak kaydıyla toplu taşıma kullanımları ücretsizdir (van Goeverden vd., 2006). Türkiye’de 2013 yılında 4736 sayılı kanunda yapılan değişiklik ile “65 yaşın üstündeki vatandaşlara... şehir içi toplu taşıma hizmetlerinden ücretsiz olarak, demiryolları ve denizyollarının şehirlerarası hatlarından ise % 50 indirimli olarak yararlanma hakkı getirilmiştir” (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, y.y., par. 2).

Ücretsiz toplu taşıma uygulamaları söz konusu olduğunda küresel ve büyük nüfuslu bir kent olması açısından Londra örneği öne çıkmaktadır. Londra’da 2005 yılında 12-16 yaş arası kişilere ek olarak, 2006 yılında örgün eğitime kayıtlı 17 ve 18 yaş bireyler için toplu taşıma ücretsiz hale getirilmiştir (Jones vd., 2013). 2006 yılında İngiltere genelinde 60 yaş üstü bireylerin ücretsiz bir şekilde otobüs kullanımına yönelik ‘Özgürlük Kartı’ uygulamasına geçilmiştir (Reinhard vd., 2018). Hizmetten faydalanan gençler, ücretsiz toplu taşımanın kendilerine bir Londra aidiyeti sağladığını, bir nevi ‘kent üzerinde hak sahibi’ olma durumuna karşılık geldiğini belirtirken yaşlılar uygulamanın onlara toplumun geneli tarafından tanınma, görülme, onaylanma yani sosyal değer atfedilme hissini verdiğini belirtmektedir. Londra’da gerçekleştirilmiş araştırma, uygulamanın bir sosyal grubun muhtaç ya da kırılgan olması gibi nedenlere karşılık gelmektense bir ‘hak’ olarak sunulmasının, hizmetten yararlananların iyi olma hali üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Jones vd., 2013).

‘Ulaşılabilirlik’ temel bir hak olarak görülebilmektedir. Ulaşım sisteminin toplumun tüm kesimleri tarafından erişilebilir olması, bireylerin “şehri ve kendini değiştirme hakkını” kullanabilmesi adına gereklidir (Szeri ve Ayhan-Selçuk, 2019, s. 1215). Toplu taşıma ulaşılabilirlik ile ilişkili bir şekilde ‘kent hakkı’ tanımının içinde ele alınmaktadır (Kaymaz, 2021). Kent hakkı, bireysel olmaktan çok kolektif bir hak olarak yalnızca kentin imkanlarından faydalanmak değil, kenti değiştirme, onunla bağ kurma, onu dönüştürme ve yeniden inşa etme hakkı olarak tanımlanmaktadır (Harvey, 2012). Toplu taşıma, özellikle kamusal bir hizmet olduğunda ve ücretsiz olduğunda, mekânsal ve ekonomik eşitliğin bir aracı olarak farklı gruplara kenti ve böylelikle kendilerini dönüştürebilme imkânı sunulmaktadır. Toplu taşımayı kullanan kişi sayısının yüksek olması ve bu kişilerin farklı toplumsal kesimlerden gelmesi, bu sosyal politikanın başarılı olmasının koşuludur (Coggin ve Pieterse, 2015).

Sosyal politika, sağlığın bozulması ya da işsizlik gibi bireysel düzlemde belirsiz olup, toplumsal düzlemde öngörülebilir olan risklerin, devletler tarafından yönetilmesi anlamına gelmektedir (Gough ve Meadowcroft, 2012). 1980 sonrasında dünya genelinde neoliberal bir yeniden yapılandırma ile sosyal politikanın geri plana itilmesi söz konusu olmuştur (Crouch, 2014). Neoliberalizm, toplum olarak düşünme, genelin iyiliğine dair politikalar oluşturma itkilerinin ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Miller ve Rose (2008, s. 84), neoliberal toplumsal düzende “sosyal olanın öldüğünü” belirtmektedir.

Neoliberalizmde tüm bireylerin üretici ve tüketici kapasiteleri ile piyasa süreçlerine dahil olmaları gerekmektedir. Kapitalizmin güncel aşamasında yaşlıların, topluma bağımlı bir toplumsal kategori olarak, toplum üzerinde bir ‘yük’ olarak değerlendirilmesi söz konusu olmaktadır (Bilişli, 2019). Bu durum Türkiye gibi geleneksel toplumsal yapının bir ürünü olan, yaşlılara duyulan saygının sorunsallaşması anlamına gelmektedir (Önder-Erol, 2009). Bu toplumsal dönüşümün izlerinin gündelik yaşamda üretilen söylemler aracılığıyla anlamlandırılabilirliği fikri temelinde bu çalışma Türkiye’de büyük ölçüde kentli gençler tarafından kullanılan Ekşisözlük platformunda (Lüküslü, 2011), yaşlılara ilişkin seçilmiş bir başlık altında ortaya çıkan sosyal diyalogun çözümlenmesini amaçlamaktadır. Çalışmada ilk olarak, Türkiye’de yaşlanma olgusu ve yakın dönemde yaşlılara yönelik tutumları ele alan araştırmalara değinilecek, sonrasında temellendirilmiş kuram yaklaşımını temel alan araştırma deseni ve bulguları ortaya konulacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde araştırma bulguları sosyal vatandaşlık kavramı çerçevesinde değerlendirilecektir.

1.1 Türkiye’de yaşlanma ve yaşlılara yönelik tutumlar

65 yaş üstü kişilerin nüfus içindeki oranının %7’ye ulaşması durumunda bu nüfus “olgun/erişkin” olarak, %10’a ulaşması durumunda ise “çok yaşlı” nüfus olarak sınıflandırılmaktadır (Kurtkapan, 2019, s. 32). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2023) verilerine göre Türkiye’de, 2017 yılında nüfusun %8,5’ini oluşturan yaşlıların 2022 yılında nüfus içindeki oranı %9,9’a ulaşmıştır. Türkiye’nin yakın dönemde ‘çok yaşlı’ nüfusa sahip bir ülke olarak sınıflandırılacağı söylenebilir. 2021 yılında yaşlı nüfusun yoksulluk oranı %12,6, kayıtlı çalışan sayısını temel alan yaşlı kişilerin işgücüne katılım oranının ise %11,3 olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusun aktif olarak çalışabilir yaştaki kişi sayısına oranlanması ile elde edilen yaşlı bağımlılık oranı, 2021 yılında AB ülkelerinde %32,9, OECD ülkelerinde %27,2, dünya genelinde %14,8 iken Türkiye’de %14,3’tir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2022). Belirtilen ülke grupları ve dünya geneli ile kıyaslandığında Türkiye’de yaşlı bağımlılık oranının düşük olduğu görülmektedir.

Nisbet (2022) Türkiye’de, çocuklardan sonra en fazla yoksulluk tehdidi altında olan grubun yaşlılar olduğunu belirtmektedir. Akbaş ve arkadaşları (2020) yaşlı bireylerin yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunu yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Sosyal izolasyon, bireyin sosyal kaynaklarla bağlarının zayıflaması, sosyal etkileşimin büyük ölçüde sınırlanması, kendini sosyal alana ait hissedememe durumu olarak tanımlanmaktadır (Akbaş vd., 2020). Özünel ve arkadaşlarının (2019) Türkiye’de 12 ilde yaklaşık yarısı 65 yaş altı, yarısı 65 yaş üstü kişilerden oluşan 2400 kişi ile gerçekleştirildiği çalışmada, katılımcıların çoğunluğunun yaşlanma konusunda kaygılı olduğu ve insanların ancak yaşlanınca yaşlılığa ilişkin hazırlık yaptıkları görülmektedir. Araştırma bulguları yaşın ilerlemesi ile birlikte, giyim alışverişi, hareketliliğin ve seyahat etme sıklığının azaldığını gösterirken, yalnız yaşayan kişiler arasında %11’lik oranla en fazla 65 yaş üstü kişilerin bulunduğunu ve 65 yaş üstü kişilerin oldukça düşük sıklıkta ev dışında vakit geçirdiğini ortaya koymuştur. Özellikle 65 yaş üstü kadınların %81’inin ev dışında nadiren buldukları görülmektedir. Araştırmanın bir başka önemli bulgusu 65 yaş üstü bireylerin çoğunluğunun ev işlerini yapmakta zorlandığıdır. Yine özellikle 65 yaş üstü kadınların %72’si gündelik işleri yerine getirirken zorlandığını belirtmiştir. Çalışma kapsamında yaşlılığa ve yaşlanmaya ilişkin algının büyük ölçüde negatif olduğu görülmektedir.

Covid-19 pandemisi, Türkiye’de yaşlıların konumuna ilişkin kırılmaların görünür hale geldiği ve yaşlı ayrımcılığı mekanizmalarının kuvvetlendiği bir toplumsal yapıyı ortaya çıkarmıştır. Ülkelerin pandemiye hayata geçirdiği uygulamaların, bir bakıma var olan toplumsal yapının bir ürünü olarak ve bu yapının izin verdiği ölçüde gerçekleştiği söylenebilir (Atalay ve Solmazer, 2021). Türkiye’nin pandemi sürecinde, yaş temelli sokağa çıkma yasaklarını devreye sokan “tek ülke” olduğu belirtilmektedir (Kanbur ve Akgül, 2020, s. 296). Türkiye’de Covid-19 hastalığının yayılımının engellenmesine yönelik alınan ilk tedbirlerden biri 21 Mart 2020 tarihinde 65 yaş üstü ve 3 Nisan 2020 tarihinde 20 yaş altı bireylerin sokağa çıkmasının yasaklanması olmuştur (Güner, Hasanoğlu ve Aktaş, 2020). Yerel yönetimler nezdinde ise yaşlıların oturmasını engellemek üzere bankaların ve kullanımının engellenmesi için toplu taşıma ayrıcalıklarının kaldırılması, vatandaşların sokağa çıkan yaşlıları şikâyet edebilecekleri “yaşlı ihbar hattı” kurulması gibi uygulamalar devreye sokulmuştur (Nisbet, 2022, s. 66).

Bu süreçte belirli ölçülerde halk- yaşlı karşıtlığı üzerinden yaşlıların, kriz anında sorun yaratan ve salgının seyrini kötü biçimde etkileyen bir grup olarak kategorize edildiği durumlar ortaya çıkmıştır. Böylesi söylemlerin izlerini Twitter platformu üzerinden takip etmek mümkündür. Twitter, yaşlıların toplumun ötekisi olarak kodlandığı bir platform olarak nefret söylemlerine sahne olmuştur. Bu platformda salgın sürecinde yaşlıların “virüsün kaynağı, toplumsal yük, zararlı, fazlalık, sosyal alanlarda engel yaratan” kişiler olarak konumlandırılabilirdiği görülmüştür (Öztürk, 2021, s. 157).

Pandemi sürecinde sokağa çıkma yasaklarının sosyal medyadaki yansımalarını ele alan Akgül

(2020), Ekşi Sözlükte açılmış bir başlık altında oluşturulmuş girileri³ değerlendirmiş ve nefret söylemi kategorileri üzerinden analiz etmiştir. Çalışmada nefret söylemlerinin yaşlıları; çocuksu anlamda yaramaz, duyarsız, şımarık ve bilinçsiz kişiler olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Ayrıca, platformda salgın sürecinde sokakta bulunan kişilerin çoğunlukla yaşlı kişiler olduğu, salgının yayılmasından yaşlıların sorumlu olduğu gibi fikirler ortaya çıkmış, yaşlıların “kural tanımazlıklarının” komplo teorilerine benzer açıklamalar temelinde ele alındığı hikayeler kurgulanmıştır. Araştırma yaşlı kişilerin, üretken olmayan ve işe yaramaz varlıklar olarak ele alınabildiğini ve “avlınması, elenmesi ve belediyenin toplayıp itlaf etmesi gereken varlıklar” olarak görülebildiklerini göstermektedir (Akgül, 2020, s. 76).

Toplumlar yaşlanırken, yaşlanma engel olunması gereken bir süreç, yaşlılar ise özellikle pandemi politikaları ile tescillenmiş, toplum üzerinde bir yük konumunda, olumsuz imgeye sahip bir kategori haline gelmektedir. Farklı çalışmalarda yaşlıların, yoksulluk tehdidi ile yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunu ile karşı karşıya oldukları ortaya konmaktadır. Özellikle pandemi sürecinde yaş temelli sokağa çıkma yasakları ile birlikte sosyal medya platformlarında yaşlılara yönelik, nefrete varan söylemlerin dolaşıma girmesi söz konusudur. Bu bağlamda, çalışma kapsamında bir Web 2.0 platformunda öne çıkan, seçilmiş bir konu üzerinden, yaşlılara ilişkin bir tartışma analiz edilecektir.

2. YÖNTEM

Web 2.0, kullanıcıların içerikleri oluşturduğu, toplumsal alana ilişkin çoklu kaynak yoluyla bilgi paylaşımının gerçekleştiği bir internet teknolojisidir. Web 2.0’a “sosyal web” de denmektedir. Web 2.0 uygulamaları arasında, sosyal ağ platformları, tartışma forumları ve bloglar yer almaktadır (Benammar, 2015, s. 2). Bu uygulamalar kullanıcıların, sağlık gibi temel konularda bilgi edindikleri, kendi deneyimleri üzerinden bilgi paylaştıkları farklı kullanıcılarla sosyal etkileşim içine girerek yeni komüniteler yarattıkları, sosyal meseleleri tartışmaya açtıkları teknolojilerdir (Kata, 2012). Böylesi bir internet teknolojisi, sosyal etkileşimin sınırlarını yeniden çizmekte, görünür olmayan toplumsal pozisyonları görünür kılmakta ve insanların düşünme ve hareket etme biçimleri üzerinde etki yaratmaktadır.

Özellikle Covid-19 pandemisinin ilk dönemlerinde dünya genelinde, sosyal mesafe tedbirleri ve karantina uygulamaları ile birlikte bireylerin Web 2.0 uygulamalarını artan bir şekilde kullanmaya yöneldiği görülmektedir (Kemp, 2020). Böylesi platformlar, yarı kamusal bir alanda insanlar arası anlık olarak ortaya çıkan sosyal etkileşimin analiz edilmesine olanak tanıdığı için birçok sosyal bilimci tarafından araştırma alanı olarak görülmektedir (Ledford ve Anderson, 2013). Web 2.0 uygulamaları, anonim olan kullanıcıların kendilerini rahatlıkla ifade edebildikleri bir yer olduğu gibi aynı zamanda, gerçek hayatta sergilemeyecekleri tavırları sergiledikleri, paylaşmayacakları ifadeleri paylaştıkları bir yer de olabilmektedir (Stieglitz ve Dang-Xuan, 2013). Web 2.0 araştırmalarının içinde, kimi zaman görünür toplumsal gerçekliğin ötesinde işlerlik kazanan toplumsal mekanizmaların anlamlandırılması yönünde imkanlar barındırdığı söylenebilir. Bu bağlamda Web 2.0 platformları, yaşlılara ilişkin tutumları anlamının yollarından biri konumundadır.

Bu çalışma seçilmiş bir Web 2.0 platformu üzerinden yaşlı kişilere ilişkin tutumları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmalar yaşlılık konusunda, gençlerin diğer yaş gruplarına kıyasla daha negatif tutumlara sahip olduğunu göstermektedir (Çınar, Karadakovan ve Karaca-Sivrikaya, 2017). Bu çerçevede araştırma alanı olarak daha çok orta sınıf kentli gençler tarafından kullanılan bir web sitesi olarak Ekşisözlük (Lüküslü, 2011) seçilmiştir. 1999 yılında kurulmuş olan

³ Bu çalışmada, İngilizce entry kelimesinin karşılığı olarak Uzunoğlu’nun (2015) çalışmasında kullandığı şekliyle ‘giri’ kelimesi kullanılmıştır (Uzunoğlu, S. (2015). Bir Postmodern İntiharın Ardından Ekşi Sözlük’te Kanaatlerin Oluşumu ve Grupların Biçimlenme Süreçleri. *Intermedia International E-Journal of Communication Studies*, 2(2), 424–439).

Ekşisözlük'ü ziyaret eden kişilerin yarısından fazlası üç büyük şehirde yaşamaktadır. Web sitesinin paylaştığı verilere göre 2020 yılında site 320 milyondan fazla kişi tarafından ziyaret edilmiştir (Atalay, 2021). Sözlük, kullanıcılar arası yapılandırılmış bir hiyerarşinin olduğu, içerik oluşturan kişinin statüsünün farklı terimlerle ele alındığı bir alandır. Bir kişi, içerik oluşturmak için üye olduğunda 'çaylak' statüsüne sahip olmakta, belirli bir süre diliminde çaylak yazar statüsündeki bu kişinin oluşturduğu 10 girinin sözlük yönetimi tarafından değerlendirilmesi ve onaylanması sonucunda 'yazar' statüsüne geçmektedir. Sözlükte yazar olma sürecine ek bir başka denetim mekanizması da bulunmaktadır. 2011 yılında işlerlik kazanan "Ekşi Sözlük Nefret Söylemi Denetim Projesi" nefret söylemi içeren girilerin denetimi, silinmesi ve bu girileri oluşturan kişilere yönelik, çaylak yazar statüsüne düşürülme veya sözlükten çıkarılma gibi yaptırımlar getirmiştir (Akgül, 2020, s. 62). Bu bağlamda Ekşisözlük anonimlik temelinde kişilerin paylaşım yapabildiği fakat belirli bir denetime tabi bir sosyal medya platformudur.

Araştırmanın temel sorusu Ekşisözlük'te yaşlı kişilere ilişkin öne çıkan 'meselenin' ne olduğudur. Araştırmanın üç alt sorusu şöyledir:

1. Yaşlılara ilişkin tartışmada hangi pozisyon (olumlu/olumsuz) benimsenmektedir?
2. Yaşlılara ilişkin tartışmada meselenin kaynağı ne olarak görülmektedir?
3. Yaşlılara ilişkin tartışmada meselenin çözümü ne olarak görülmektedir?

Araştırma sorularını yanıtlamak adına 03.11.2022 tarihinde Ekşisözlük'te 'yaşlılar' ve '65 yaş üstü' anahtar kelimelerini içeren başlıklar aratılmıştır. Arama sonucu 14 başlık belirlenmiş, aynı tarihte başlığın altında oluşturulan içeriğin sayfa sayısını gösteren web sayfalarının ekran görüntüsü alınmıştır. Belirlenen başlıklar ve bu başlıkların altındaki sayfa sayıları ve başlık altında paylaşılmış ilk girinin tarihi Tablo 1'de görülmektedir:

Tablo 1: Ekşisözlük'te anahtar kelime araması sonucu belirlenen başlık altındaki sayfa sayısı ve ilk girinin oluşturulma tarihi

Başlık	Sayfa Sayısı	İlk Giri Tarihi
Toplu taşımada 65 yaş beleşçiliği kaldırılın	157	04.12.2016
65 yaş üstüne ücretsiz ulaşımın kaldırılması	119	04.10.2019
21 Mart 2020 65 yaş üstüne sokağa çıkma yasağı	95	20.03.2020
Yaşlılara saygı duyma saçmalığı	30	22.01.2020
Yaşlıların Ak partiden vazgeçmemesinin sebebi	24	22.07.2021
65 yaş üstü ölmeden ülkenin düzelmeyeceği gerçeği	22	15.12.2019
65 yaş üstünün halk otobüslerini istila etmesi	19	16.06.2015
Yaşlıların sabunla yıkanma merakı	13	02.11.2019
Otobüste yer vermeyen genci linç eden yaşlılar	11	30.12.2009
Banklar sökülünce duvara oturan yaşlılar	8	20.03.2020
Gençlere akıl vermeye çalışan yaşlılar	8	10.06.2022
Sabahın köründe bir yere giden yaşlılar	7	10.04.2003

Mendil satan yaşlılar	5	22.05.2011
Otobüste yer bekleyen yaşlılar	4	05.12.2002

Ekşisözlük'te gerçekleştirilen arama, kullanıcılar arasında en fazla etkileşime sebep olan, bir nevi üzerinde tartışılması gerekli görülen, en fazla sayıda girinin paylaşıldığı temel meselenin, 65 yaş üstü kişilerin ücretsiz toplu taşıma kullanımı olduğunu göstermiştir. Ayrıca, sözlük kullanıcıları tarafından oluşturulmuş, yaşlılar ile ilgili farklı meselelere işaret eden 14 başlıktan 4'ünün yine toplu taşıma kullanımı ile ilgili olduğu görülmektedir. Toplu taşımanın, toplumdaki genç ve yaşlı bireylerin, birincil grupların dışına çıkarak bağımsız bir şekilde etkileşim içine girdikleri temel kamusal alanlardan biri olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda Ekşisözlük kullanıcılarının yaşlı kişilere ilişkin oluşturdukları kategorilerin, ortak bir kamusal alan olan toplu taşımada vuku bulan deneyimleri üzerine kurulduğu söylenebilir.

Ekşisözlük'te girilerin silinmesi ihtimaline karşın, kullanıcılarının en fazla giri oluşturduğu başlık olan 'Toplu taşımada 65 yaş beleşçiliği kaldırılсын' başlığı altındaki girilerin ekran görüntüsü alınmış ve 03.11.2022 tarihinde tüm giriler kopyalanmıştır. Elde edilen metin, MAXQDA 25 nitel veri analiz programı kullanılarak analiz edilmiştir. MAXQDA, aynı ifade, cümle ya da kelimenin farklı şekillerde kodlanmasına ve metnin ayrıntılı ve derinlikli bir şekilde analiz edilebilmesine imkân tanıyan bir programdır (Kuckartz ve Radiker, 2019). Kodlanmış içerik üzerinden otomatik olarak oluşturulan frekans tabloları, metinde ortaya çıkan tüm temaların ağırlığını gösterebilmekte, böylelikle analiz edilen metinde hangi konuların öne çıktığını görünür kılmaktadır.

Çalışma temellendirilmiş kuram yaklaşımını benimsemiştir. Sembolik etkileşimcilik yaklaşımından gelen temellendirilmiş kuramda başlangıç noktası verinin kendisidir. "Temellendirilmiş kuram, kendi başına bir kuram değildir ancak verilerle 'temellendirilerek' gelişen bir yöntemdir" (Glesne, 2015, s. 29). Sembolik anlamın insan etkileşiminin gerçekleştiği anda üretildiği ve böylelikle esnek ve değişken şekillerde ortaya çıktığı anlayışına karşılık nitel verinin analizinde, kategorilerin oluşturulmasında, esneklik benimsenmesi önemsenmektedir. Bu yaklaşımda araştırmacı bir nevi verinin kendini konuşturmasına izin verecek şekilde, zorlama kategoriler üzerinden değil, kendiliğinden ortaya çıkan temalar etrafında analiz gerçekleştirmektedir (Cutcliffe, 2000; Williams ve Moser, 2019). Çalışmada nicel ve nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma alt sorusu birin yanıtlanmasında verinin sıklığına bakılmış ve yalnızca verinin objektif ve sayısal sunumuna odaklanan nicel içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Nitel içerik analizi "sistematik sınıflandırma süreci olan kod oluşturma ve tema ve örüntülerinin belirlenmesi yoluyla metinsel verinin içeriğinin subjektif bir şekilde yorumlanması yöntemidir" (Hsieh ve Shannon, 2005, s. 1278). Araştırmanın ikinci ve üçüncü alt sorularının yanıtlanmasında nitel içerik analizi kullanılmıştır.

Bu çalışmada temellendirilmiş kuram yaklaşımı temelinde ikili bir kodlama yöntemi benimsenmiştir. İlk olarak metin incelenmiş ve görüşlerin üç temelde ortaya çıktığı görülmüştür. Girilerin tümü ilk olarak, araştırmanın birinci alt sorusunu yanıtlamak adına, belirtilen başlık altında öne sürülen fikre yönelik olumlu, olumsuz ve nötr (ironi ile) yaklaşımları içermeleri açısından önceden oluşturulmuş kategoriler üzerinden gerçekleştirilen 'a priori kodlama' yöntemiyle kodlanmıştır (Neuendorf, 2019, s. 221). İkinci aşamada, olumlu ve olumsuz olarak kategorize edilmiş pozisyonlara yönelinmiş ve bu pozisyonlar kendi içlerinde açık, eksensel ve seçici kodlama yöntemiyle tekrar kodlanmıştır.

Açık kodlamada kodlar, kendiliğinden ortaya çıkan temaların kodlama sürecinde belirlenmesi yoluyla oluşturulmaktadır. Eksensel kodlama, kodlar arasında ilişkilerin keşfedildiği, kategorilerin alt

kategorilerle ilişkilendirildiği ve araştırma sorusu/ hipotezin test edildiği bir kodlama türüdür. Seçici kodlamada ise, metindeki süreklilikleri keşfetmek ve “kategorileri birleştiren hikayeyi” ortaya çıkarmak üzere kodlar arasındaki bağlantılara yeniden bakılmakta ve gerekli görüldüğünde kategoriler birleştirilmekte ya da ayrılmaktadır (Cho ve Lee, 2014, s. 8; Moghaddam, 2006). Her bir giri ilk olarak üç ana kategori altında kodlanmış, sonrasında olumlu ve olumsuz kategorilerin alt kategorileri, her bir giride bir kere kodlanacak ve yalnızca olumlu veya olumsuz pozisyonla ilişkilendirilecek şekilde kategorize edilmiştir. Araştırmada güvenilirliği sağlamak adına, kodlamalar bir dış araştırmacının kontrolünden geçirilmiş, araştırmacı ile görüş birliği sağlanarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır (Miles ve Huberman, 1994).

Çalışmanın temel analiz birimi girilerdir. Metnin bütünlüklü bir şekilde incelenebilmesi için ve her bir girinin tartışmada yeni etkileşimlere sebep olabileceği göz önünde bulundurularak giriler, yazarlardan bağımsız bir şekilde ele alınmıştır. Ekşisözlük'te bir yazar, bir başlık altında birden fazla kere giri oluşturabilmektedir. Tartışmada belirli yazarların görüşlerinin ağırlıklı olup olmadığını kontrol etmek adına yazarların, üç temel kategori temelinde dağılımlarına bakılmış ve birden fazla kez paylaşım yapan yazarların paylaşımları kontrol edilmiştir.

3. BULGULAR

‘Toplu taşımada 65 yaş beşçiliği kaldırılın’ başlığı⁴ 04.12.2016 tarihinde oluşturulmuştur. Ekşisözlük'te başlığın oluşturulması ile eşzamanlı bir şekilde Change.org sitesinde de, 65 yaş üstü kişilerin ücretsiz toplu taşıma kullanımının engellenmesine yönelik bir kampanya başlatılmıştır (CnnTurk, 2016). Başlık altındaki ilk girinin, verilerin kopyalandığı tarih öncesinde silinmiş olduğu görülmektedir. Change.org kampanyasını duyuran bir haber sitesinde ilk giriden ifadeler paylaşılmıştır: “Mamak'ta oturuyorum ve çevremde bulunan yaşlı kişilerin peynir, ekme ve zeytin almak için otobüsle Ulus'a gidip geldiğine şahit oluyorum... 20 tane evi olana da bu kart veriliyor, zar zor geçinene de...” (Jurnal.ist, 2016, par. 3-4).

Verinin kopyalandığı tarihte, başlık altında 1548 giri oluşturulduğu görülmüştür. Bu giriler 1438 yazar tarafından oluşturulmuştur. 79 Ekşisözlük yazarının, başlık altında birden fazla kez giri oluşturduğu, bu yazarların çoğunluğunun (%78'i) iki giri paylaştığı ve bu paylaşımların başlıktaki önermeye katılan kişiler kadar katılmayan kişiler tarafından da yapıldığı görülmüştür. Başlığın sözlükte yoğun bir tartışmaya sebep olduğu, 263 girinin aynı tarihte yani 4 Aralık 2016 günü oluşturulmuş olduğu görülmektedir. Başlık altında oluşturulmuş girilerin yıl ve üç ana kategori bazında dağılımı Tablo 2'de yer almaktadır.

⁴ <https://eksisozluk.com/toplu-tasimada-65-yas-belesciliği-kaldirilsin--5242111>. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından 22.02.2023 tarihinde Ekşisözlük web sitesine erişim engellenmiştir. BTK site sorgu ekranında karara ilişkin şöyle denmektedir: “eksisozluk.com, 22/02/2023 tarihli ve 2023/1532 D.İş sayılı Ankara 4. Sulh Ceza Hakimliği kararıyla erişime engellenmiştir” (<https://internet2.btk.gov.tr/sitesorgu/>)

Tablo 2: ‘Toplu taşımada 65 yaş beleşçiliği kaldırılсын’ başlığı altında yer alan girilerin yıl ve üç temel kategori bazında sayısı ve yüzdesi

	2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Katılıyorum	200	46,6	126	43,3	168	39,3	24	39,3	17	56,7	7	70,0	151	50,5	693	44,8
İroni/ Nötr	102	29,6	67	33,7	155	24,5	17	32,8	7	20,0	2	10,0	80	22,7	430	27,8
Katılmıyorum	127	23,88	98	23,0	105	36,2	20	27,8	6	23,3	1	20,0	68	26,8	425	27,4
Toplam	429	27,7	291	18,8	428	27,6	61	3,9	30	1,9	10	0,7	299	19,3	1548	100

65 yaş üstü kişilerin ücretsiz toplu taşıma kullanımına ilişkin tartışmanın daha çok 2016-2018 yılları arasında gerçekleştiği, 2019-2021 yılları arasında giri sayısının düştüğü 2022 yılında tekrar artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum Tablo 1’de görüldüğü üzere 119 sayfalık ‘65 yaş üstüne ücretsiz ulaşımın kaldırılması’ başlığının 2019 yılında oluşturulmuş olması ile ilişkili olabileceği gibi Covid-19 pandemisi nedeniyle sosyal mesafe önlemleri kapsamında hayata geçirilen çeşitli uygulamalara bağlı olarak toplu taşıma kullanımındaki düşüş⁵ ile de ilişkili görülebilir. Başlıktaki önermeye katılan kişilerin oranı 2016- 2019 yılları arasında düşerken, 2019- 2022 yılları içinde artış göstermiştir. 2019 ve 2020 yıllarında başlık altındaki paylaşım sayısı düşük olsa da 2022 yılında giri sayısı artmıştır. 2022 yılında yaşlıların ücretsiz toplu taşıma kullanımına ilişkin olumsuz tutumların kuvvetlendiği ve %50,5 ile ortalamanın (%44,8) üstünde gerçekleştiği görülmektedir.

Çalışma kapsamında analiz edilen ‘Toplu taşımada 65 yaş beleşçiliği kaldırılсын’ başlığı altında ortaya çıkan tartışmanın ana ve alt kategorileri Tablo 3’te yer almaktadır:

Tablo 3: ‘Toplu taşımada 65 yaş beleşçiliği kaldırılсын’ tartışması kod sıklığı ve ana kodların yüzdeleri

‘Toplu taşımada 65 yaş beleşçiliği kaldırılсын’ tartışması kodları		f	%
Katılıyorum		693	44,77
	Kullanım kısıtlanmalı	439	
	Sefer saatleri kısıtlanmalı	215	
	Düşük bir ücreti olmalı	101	

⁵ Korkmaz (2022) Covid-19 pandemisinin ilk 1,5 yıllık sürecinde, İstanbul ve Ankara illerinde toplu taşıma kullanımının %45, sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı dönemlerde ise %80 oranında düştüğünü ortaya koymuştur. Ayrıca sokağa çıkma yasakları ile birlikte yaşlı bireylerin toplu taşıma kullanımı engellenmiştir.

(Korkmaz, E. (2022). COVID-19 Salgın Sürecinin Toplu Taşıma Sistemlerine Etkisinin Anket Yöntemiyle İstanbul-Ankara İçin İncelenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 247-260).

	Sefer sayısı kısıtlanmalı/ Kota konmalı/ Kontür sistemi getirilmeli	77	
	Öğrencilere ücretsiz 65+ üstüne ücretli olmalı	34	
	Ücretsiz kullanımın yaş sınırı yükseltilmeli	12	
	Suistimal ediliyor	323	
	Kısa mesafe/ gereksiz kullanım sorunu	204	
	'Bedavacılık/ Beleşçilik' sorunu	69	
	Varlıklı/güçlü olanların da kullanabilir olması sorunu	34	
	Kartın başkası tarafından kullanılması sorunu	16	
	Yaşlılarla ilgili genel sorunlar	176	
	Toplu taşımada yer vermemizi istiyorlar	125	
	Hayatları boyunca üretmediler/ üretmiyorlar/ erken emekli oldular	31	
	Yaşlılarla ilgili diğer sorunlar	20	
	Ücretsiz hizmetle ilgili sorunlar	125	
	Ücretsiz hizmete karşı olmak	48	
	Ayrımcılık/ adaletsizlik söylemi	39	
	Ütopik bulma/ herkese ücretsiz olamaz söylemi	21	
	'Ben daha mağdurum' söylemi	17	
	Kent Referansları	90	
	'Duyar kasmak'/ popülizm/ zengin ithamı	47	
	İşe giderken yaşanan sorunlar	38	
	Oy karşılığı verilen bir hak olduğu iddiası	33	
	65 Yaş üstüne verilen sağlık tavsiyeleri	29	
	Okula giderken yaşanan sorunlar	20	
	Farklı çözüm önerileri	14	
	İroni/ Nötr/ Farklı konular/ Başlığı oluşturana yönelik eleştiriler	430	27,78
	Katılmıyorum	425	27,45
	Türkiye'nin koşullarına ilişkin açıklamalar	241	

	Emekli maaşları düşük/ maddi sıkıntı yaşıyorlar	73	
	Türkiye'de bu yaşa kadar çalıştılar/ zorluk çektiler	65	
	Yalnızlık/ sıklımlılık/ güçsüzlük: gezsınler	50	
	Hastaneye gidenler var	23	
	Çalışanlar var	17	
	Araba kullanmalarından iyidir	13	
	Hak temelli tartışma	128	
	Sosyal devlet olmanın gereğidir	58	
	Herkese ücretsiz olsun	52	
	Öğrenciye ve 65+ yaşa ücretsiz olsun	18	
	Kentleşmeye ilişkin sorunlar	93	
	Toplu taşıma sorunları	72	
	Kentleşmeye ilişkin çok yönlü sorunlar	21	
	Geleneksel Açıklamalar	88	
	Vicdan/ acıma temelli yaklaşımlar	45	
	Aile/ sevgi temelli yaklaşımlar	23	
	Saygı/ Ahlak temelli yaklaşımlar	20	
	Kamu yönetimi ile ilgili konular	68	
	Yeterince vergi ödeniyor/ vergiler iyi yönetilmiyor	35	
	Yaşlılar yıllarca vergi ödedi	33	
	Biz de yaşlı olacağız	43	
	Kent Referansları	10	
	Göçmen/ turist sorunu	4	
	TOPLAM	1548	100,00

Tablo 3'te görüldüğü gibi, analiz edilen 1548 girinin %44,77'sinde başlıkta öne sürülen önerme desteklenmekte, %27,45'inde önermeye karşı çıkılmakta ve girilerin %27,78'inde ise bu iki pozisyona yönelik ifadeler net bir şekilde ortaya konmamaktadır. 'Yaşlılara ilişkin tartışmada hangi pozisyon (olumlu/olumsuz) benimsenmektedir?' şeklindeki araştırma alt sorusu birin yanıtının, olumsuz olduğu

görülmektedir. Ekşisözlük tartışmasında, 65 yaş üstü kişilerin ücretsiz bir şekilde toplu taşıma kullanımına yönelik tutum olumsuzdur.

İroni/ Nötr/ Farklı konular/ Başlığı oluşturana yönelik eleştiriler kategorisi, giriler daha çok olumsuz pozisyona işaret etse de başlıkta dile getirilen önermeye ilişkin ifadelerin bulunmaması durumunda kullanılmıştır. Bu kategori altında kodlanan nitel verinin bağlamsallığı göz önünde bulundurulmuş ve çıkarım yapılmamasına özen gösterilmiştir. Bazı Ekşisözlük yazarlarının başlıkta ele alınan konuya ironi ile yanıt verdikleri görülmektedir: “ülkede bir beleş bu var. zaten emekli sayısı da göze batıyor. belli bir yaşa geleni uygun ücret karşılığında devlet öldürsün kampanyası yapın. akıl fikir” (*taklaci güvercin*, 04.12.2016). Nötr olarak kategorize edilen belirli girilerde ise ikili bir pozisyon benimsenmiştir: “gönlün istediği ama aklın kabul edemeyeceği kampanya. benim de 65 yaş üstünü direkt uyutma gibi düşüncelerim vardır ama mümkün değil bu” (*akil taker mind fucker*, 04.12.2016). Ekşisözlük yazarlarının bir bölümünün ise başlıkta bulunan ifadeye ilişkin bir yorum yapmadığı, başlığı açan kişiye yönelik tepkisini dile getirdiği görülmektedir: “başlığı açan yazarın ‘bir tarafına bir şey mi kaçı?’ sorusunu bana sordurtan başlık” (*bunlarheplaf*, 04.12.2016).

Başlıkta ortaya konan önermeye katılmayan yazarların paylaştığı girilerde, gerekçe olarak Türkiye’nin koşullarına ilişkin bir tartışma gerçekleştirdikleri, hak temelli açıklamalar sundukları, kentleşme sorunlarını tartıştıkları, yaşlılara yönelik geleneksel açıklamalara başvurdukları, genel kamu yönetimi meselelerini ele aldıkları, kendilerinin ve diğer yazarların da yaşlanacağına ilişkin öngörülerini paylaştıkları, göçmen ve turistlere ilişkin açıklamalara ve kent referanslarına yer verdikleri görülmektedir. Türkiye’nin koşullarına ilişkin yürütülen tartışmada, 65 yaş üstünün ücretsiz toplu taşıma kullanımının devam etmesi gerektiğini dile getirenlerin en fazla vurgu yaptıkları konu emekli maaşlarının düşük olması olmuştur: “emekli maaşı açlık sınırının altında, saçma bir uygulama olur” (*dernamederrose*, 19.12.2017). Hak temelli yürütülen tartışmada en fazla öne çıkan konu, söz konusu uygulamanın sosyal devlet olmanın gereği olarak görülmesidir: “sosyal devlette olması gerekendir. az bile en az 60 olmalı” (*nenanaeagle*, 18.12.2017).

Kentleşmeye ilişkin sorunları tartışmaya açan Ekşisözlük yazarlarının en fazla dile getirdiği çözüm önerisi, uygulamanın kaldırılmasındansa toplu taşıma sorunlarının çözümlenmesinin daha doğru olacağıdır: “belli saatlerde toplu ulaşımın kalabalık olmasının tek sebebi sanki 65 yaş üstü insanlar. insanların haklarını kiskanacağınıza belediyeden daha fazla sefer, daha fazla metro, tramvay hattı isteyin” (*pooreng*, 17.05.2018). Uygulamanın kaldırılmasını doğru bulmayan yazarlarının en fazla başvurduğu geleneksel açıklama, vicdan vurgusu ve acıma duygusu temellidir: “devleti eleştirin daha iyi hizmet alabilmek için. yaşlı, muhtaçtır. muhtaçların iki kuruşluk ‘istediği yere gidebilme’ zevkine göz dikmeyin” (*ay sozlukte yazıyorum ayol*, 19.12.2017). Uygulamanın kaldırılması yönündeki önermeye katılmayan yazarlardan bazıları kamu yönetimi sorunlarına değinmektedir. Bu yazarların gerekçe olarak en fazla tartıştığı konu, toplanan vergilerin yönetiminin iyi bir şekilde gerçekleştirilmemesidir: “isin ekonomik boyutu ise gerçekten çok komik. saraydaki isikların bir geceliğine gereksi[z] yakılmamasına ne dersiniz?” (*kestanekebab*, 31.03.2018).

65 yaş üstünün ücretsiz toplu taşıma kullanımının kaldırılması önermesine katılmayan bazı yazarlar gerekçe olarak, gençlerin de bir gün yaşlanacağını belirtmekte- “bir gün sizin de yaşlanabileceğinizi unutmayın. insanların haklarını elinden almaya çalışmak yerine herkese daha fazla hak talep edin” (*lesanspapier*, 10.12.2016)- büyük kentlerden referanslar paylaştıkları- “zırvalamadır. ankarada yaşayıp, sabah iş saatinde ya da iş çıkışında yaşlıların otobüse beleş bindiğini sanan ergen zırvalamasıdır” (*artci sarsinti*, 04.12.2016)- ve göçmenleri sorun olarak tanımladıkları- “insanlar kendi ülkelerinde toplu taşımaya binmeli eli ayağı tutuyorsa halen...rahatsız olacağı şey; bu ülkenin vatandaşı olmayan insanların her hakkımızı elimizden alması olmalı” (*zelyot*, 25.09.2022) - görülmektedir.

Araştırmanın ikinci ve üçüncü alt sorusu, başlıktaki önermenin desteklendiği giriler üzerinden yanıtlanmıştır. İkinci alt soru olan ‘Yaşlılara ilişkin tartışmada meselenin kaynağı olarak ne görülmektedir?’ sorusunun yanıtı, suistimal söylemi, yaşlılara ilişkin genel sorunlar ve ücretsiz hizmetlere ilişkin sorunlar tartışmalarında bulunmaktadır. Meselenin kaynağı olarak Ekşisözlük yazarlarının en fazla başvurduğu söylem suistimal söylemidir. Birçok farklı giride ele alındığı şekliyle kullanıcılar, Türkiye’de herhangi bir hizmetin ücretsiz olması durumunda suistimal edileceği kanısındadır: “bu ülkenin özellikle eski kafa tiplerin çoğu beleş mezar balsa içine girecek zihniyettedir... anlayış ve iyilikten anlamayıp afedersiniz b* kunu çıkararak çok olunca buda suistimale giriyor” (*nerden geldin nereye gidiyon ey yolcu*, 25.09.2022). Giride görüldüğü üzere, ücretsiz hizmetler ‘anlayış ve iyilik’ olarak görülmekte ve yaşlılar bu hizmetleri suistimale yatkın kişiler olarak kategorize edilmektedir. Burada egemen söylemin belirli bir devlet- vatandaş ilişkisi üzerine şekillendiği ve hak kavramının çoğunlukla birileri tarafından vatandaşlara ‘bahşedilen’ bir şey olduğu fikri öne çıkmaktadır: “verilen hakkın nasıl suistimal edildiğini görünce kaldırılın...” (*magella*, 19.12.2017).

Başlıktaki önermeye katılan kişilerin en fazla öne çıkardığı nokta 65 yaş üstü kişilerin kendilerine ‘verilen hakları suistimal’ ettiği. Suistimal söyleminde en çok öne çıkan nokta yaşlı kişilerin toplu taşımayı Sözlük yazarları tarafından gerekli görülmemiş şekillerde kullanmasıdır. ‘Gereksiz’ olarak kategorize edilen bu kullanım şekillerinden biri yaşlıların kısa mesafelerde yürümek yerine toplu taşıma kullanmasıdır: “katıldığım kampanya. ben kaç kere şahit oldum sırf eklemek almak için 50 metrelik yere yürümeyip otobüse binen insanlara... yabancılar 80 yaşında dağa tırmanır, dünya turu yapar. bizim yaşlılar iki adım atmaktan aciz vaziyette yürümekten dahi sakınırlar...” (*amator king*, 04.12.2016). Makbul yaşlı tanımının bir ‘yabancı’ yaşlı tahayyülü üzerinden yapıldığı görülmektedir. Bu kıyaslama birçok farklı giride görüldüğü üzere “medeni” ülkelerde böyle bir uygulamanın olamayacağı varsayımında da görünür olmaktadır: “dünyanın hiçbir gelişmiş ve medeni ülkesinde bedava ulaşım diye birsey yoktur, indirimli bilet uygulaması vardır. sosyalist arkadaşlar kızacaklar ama her zaman bedavaya verilen şey suistimale aciktir!” (*deli petro*, 04.12.2016).

Gereksiz olarak nitelendirilen temel bir durum, yaşlıların zorunluluk yerine boş zaman değerlendirme, gezme, sosyalleşme amacıyla toplu taşıma kullanmasıdır. Burada hizmetlerden faydalanma hak temelinde değil ihtiyaç temelinde ele alınmaktadır: “özellikle kış aylarında, otobüsler sıcak diye sabahtan çıkıp akşama kadar şehir turu yapan yaşlılar var” (*kuroiteiken*, 05.12.2016); “... sonra efendim goygoy yapanını mı ararsın, yoksa bulmaca çözenini mi? ha bir de ellerinden düşürmedikleri marketlerin indirim bültenleri. ve bu ihtiyaçların gezmeye çıktıkları o kadar belli ki” (*yusufcukkususu*, 31.05.2017); “her namazı şehrin ücra köşelerindeki camilerde kılan fırça bıyıklı dedelere ve günlerde kısır ve börek yemekten köşeli olmuş kare ninelere...” (*asansorde osuran adam*, 01.04.2018). Bireylerin kamusal hizmetlerden faydalanmaları ihtiyaç/zorunluluk temelinde tanımlanmakta, işe ya da okula ulaşım dışında toplu taşıma kullanımı gereksiz görülmektedir.

Suistimal söyleminin ihtiyaçla ilişkilendirildiği bir başka nokta ‘varlıklı/güçlü olan kişilerin’ de bu kartı kullanabileceği önermesidir: “misal, birebir kavgada sözlük erkeklerinin yüzde doksanını yere serecek olan sylvester stallone türkiye’de olsa toplu taşımayı bedava kullanacaktı yaşlı olduğu için” (*jaweh*, 04.12.2016). Burada yalnızca ‘muhtaç’ durumda olan kişilerin bu hizmetlerden faydalanması fikri öne çıkmaktadır. Suistimal söylemi çoğunlukla ihtiyaçla ilişkilendirilirken ‘Bedavacılık/ Beleşçilik’ sorunu olarak kategorize edilen girilerde 65 yaş üstü bireylerin toplu taşımayı yalnızca ücretsiz olduğu için kullandığı fikri de öne çıkmaktadır: “bu ülkede ne bedava olursa o suistimal edilir. ahlaki yapımızda yer alan sorunlardan kaynaklı bir durum. en güzel örneği de acil servislerdir” (*nusrat mayin gemisi*, 04.12.2016).

Yaşlıların ücretsiz toplu taşıma kullanımında öne çıkan, yaşlılara ilişkin başat sorun, bu kişilerin gençlerden oturmak için yer istemesidir: “ülkede öğrenciler iett için para öderken yaşlıların hem para

ödemeyip hemde oturarak gitmeleri adalet değildir” (*nesedenyana*, 18.12.2017). Bu ifadede ve birçok farklı giride görüldüğü üzere bir tüketici söylemi öne çıkmaktadır. Ekşisözlük yazarları ücret vererek toplu taşımada ‘oturarak’ seyahat etme hakkını satın aldıklarını öne sürebilmektedir. Jones ve arkadaşlarının (2013) Londra’da gerçekleştirdiği araştırmada, yaşlıların gençlerden kendilerine yer vermelerini istediği fakat bunun olumsuz karşılanmadığı belirtilmektedir. Londra’da öğrencilerin de toplu taşımadan ücretsiz bir şekilde faydalanmaları söz konusudur. Ekşisözlük’teki tartışmada bu pozisyonu benimseyenlerin ise böylesi bir hak talep etmektense, diğerlerinin de böylesi bir hakka sahip olmaması gerekliliğini öne çıkardığı görülmektedir.

İstanbul’da 2019 sonrası uygulamaya konulan çocuklu kadınların aylık 150 geçişe kadar toplu taşımadan ücretsiz bir şekilde faydalanmasını öngören ‘anne kartı’ uygulaması da (İBB, 2020) aynı saiklerle eleştiriye konu olmaktadır. ‘Ücretsiz hizmete karşı olmak’ kategorisi altında ele alınan girilerden biri böylesi bir pozisyona işaret etmektedir: “ayrıca son zamanlarda gerçekten çok fazla ücretsiz kart ile geçen görüyorum. engelli kartı var senden benden diri durak durak geziyor.. uydurma bir anne kart çıkmış. sonra da toplu taşımaya zam yapalım...” (*reverof*, 15.05.2022). Toplu taşıma ücretlerinde yapılan zam, sosyal politikanın sonucu olarak görülmekte ve çözüm bu uygulamaların kaldırılması olarak görülmektedir.

Araştırma alt sorusu üç, yani ‘Yaşlılara ilişkin tartışmada meselenin çözümü ne olarak görülmektedir?’ sorusunun yanıtı, ‘kullanım kısıtlanmalı’ kategorisi altında görünür olmaktadır. Burada öne çıkan ‘sefer saatlerinin kısıtlanması’ fikri, ele alınan Londra (Green vd., 2014) ve Belçika (van Goeverden vd., 2006) örnekleri ile benzer bir şekilde, toplu taşıma kullanımının yoğun olduğu saatlerde ücretsiz kullanımın kısıtlanmasına yönelik önerileri içermektedir. Ayrıca girilerde, kullanımın kimi durumlarda cüzi bir ücret ile ücretlendirilmesi, günlük belirli sayıda ücretsiz kullanıma izin verilmesi, aylık kota uygulamasının getirilmesi ve ücretsiz kullanıma 65 yaş yerine 70 ya da 75 yaş sınırı getirilmesi gibi çözümler de önerilmektedir.

Başlıktaki önermeye katılan kişilerin söylemlerinde hizmet, satın alınan bir şey olarak konumlandırılmaktadır. “her gün işine okuluna gitmek isteyen zavallı bizler enayi gibi para verip akbil basıp binerken bir de benim vergimle gelip binen, sırf 65 yaşını geçtiği için ödüllendirilen, ülkeye yer kaplamak dışında hiç bir şey katmamış ihtiyarlar...” (*cheap Perry*, 04.12.2016). Suistimal ve hizmetin kısıtlanması tartışmalarında görüldüğü gibi, ücretsiz hizmetlerin yalnızca ihtiyaç sahibi ‘muhtaç’ kişilere sunulabileceği ve bu durumda da kişilerin kendilerine tanınan ayrıcalıkları suistimal etmesinin önüne geçilmesi gerektiği yönünde bir söylem öne çıkmaktadır: “duyarı yanlış tarafa doğru kasmayınız. muhtaç olan yaşlı sabahın yedisinde otobüse binip bir yere oturmaya gidemez zaten. hepsi gayet sağlıklılar” (*dutopya*, 19.12.2017). Ekşisözlük tartışmasında, 65 yaş üstü kişilerin ücretsiz toplu taşıma kullanıma karşı olanların pozisyonlarının, belirli bir devlet- vatandaş ilişkisi üzerine kurulmuş olduğu görülmektedir. Bu bağlamda tartışma sosyal vatandaşlık nosyonu üzerinden değerlendirilecektir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada yaşlılara ilişkin seçilmiş bir konuda, kentli gençler tarafından kullanılan bir Web 2.0 platformu olan Ekşisözlük’te ortaya çıkmış tartışma analiz edilmiştir. Ekşisözlük’te gerçekleştirilen yaşlılara ilişkin başlık araması, en fazla sayıda girinin ‘Toplu taşımada 65 yaş beleşçiliği kaldırılсын’ başlığı altında oluşturulduğunu göstermiştir. Başlık altında 1438 yazar tarafından oluşturulmuş 1548 giri, temellendirilmiş kuram yaklaşımı kapsamında nicel ve nitel içerik analizi yöntemiyle, MAXQDA 25 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın araştırma sorusu, Ekşisözlük’te yaşlı kişilere ilişkin öne çıkan ‘meselenin’ ne olduğudur. Bu sorunun yanıtının, genç ve yaşlıların ortak bir kamusal alanda buluşmasını sağlayan toplu taşımanın, yaşlılar tarafından ücretsiz bir şekilde kullanımı olduğu görülmektedir.

Jones ve arkadaşları (2013) toplu taşımanın, vatandaşlığın icra edildiği kamusal alanlardan biri olduğunu belirtmektedir. İngiltere'de vatandaşlık kelimesinin ilk olarak kentte yaşayan kişileri tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir. Kentliler feodal hizmetkarlık (servitude) ilişkisini kırıp özgürleştikleri için, vatandaşlık kelimesinin özgürlüğe ilişkin konotasyonları olduğu da belirtilmektedir (Fraser ve Gordon, 1992). Feodalitedeki toplumsal bağlardan farklı olarak vatandaşlık nosyonu, bir toplumsal miras olan "medeniyete" ortak olma durumu üzerinden bireyleri birbirlerine bağlamaktadır (Marshall, 1992).

Vatandaşlık, bireye çeşitli haklar ve sorumluluklar yükleyen ve bireyin hukuki bir statü kazanmasını sağlayan durum olarak tanımlanmaktadır. Sosyolojide vatandaşlık tartışmaları bu haklar ve sorumlulukların hangi kurumlar üzerinden ve hangi müzakereler temelinde ortaya çıktığını ele almaktadır (Turner, 1997). Devlet-vatandaş ilişkisi ve bu ilişkinin sınırları, belirli bir dönemde ortaya çıkan toplumsal yapı ile ilişkilidir ve kamusal hizmetlerin sunumunda belirleyicidir. Devlet ve vatandaşın hak ve yükümlülükleri arasındaki sınırlara ilişkin müzakere, doğal afet ve/ya sosyal kriz durumunda ortaya çıkan kamusal tartışmalarda açık bir şekilde görünür olmaktadır. Bunun örneklerini, Chernobyl patlaması (Petryna, 2004), Fukushima patlaması (Kimura, 2018), Katrina kasırgası (Johnson, 2011), İzmit depremi (Kale-Lostuvalı, 2007) ve Covid-19 pandemisinde (Atalay, 2022) bulmak mümkündür. Böylesi durumlarda sorumluluk paylaşımı, zararın telafi edilme biçimleri, kriz yönetiminin hangi kurumlar aracılığıyla gerçekleştirildiği, toplumdaki hâkim devlet-vatandaş ilişkisi tarafından belirlenmektedir.

Fraser ve Gordon (1992), T.H. Marshall'ın (1992 [1950]) kavramsallaştırması temelinde, modern dönemde devlet-vatandaş ilişkisini üç temel kategori üzerinden ele almaktadır. Bu kategorilerden biri, eşitler arası bir karşılıklılık ilişkisini temele alan 'sözleşme temelli'⁶ vatandaşlık, diğeri tek taraflı bir alma- verme ilişkisini merkeze alan 'sosyal yardım' (charity) devleti üzerine kurulu vatandaşlık ve bir de bir karşılıklılık ilişkisini gözetmeyen 'sosyal' vatandaşlıktır. Sosyal vatandaşlığı temel alan sosyal politikada hedeflenen, "riskin ve güvencesizliğin azaltılması, şanslı olan ve olmayan, sağlıklı ve hasta olan, işi olan ve işsiz olan, yaşlı ve aktif olanı... belirli bir temelde eşitlemektir" (Marshall, 1992, s. 33). Marshall (1992)'a göre sosyal vatandaşlığın hedefi, bireylerin asgari düzeyde, insanca yaşamın gerektirdiği standartlarda yaşamasıdır. Böylesi sosyal hakları ortaya koyan ve toplumdaki sınıfsal eşitsizliklerin aşılması yönünde araçsallaştırılacak bir vatandaşlık anlayışı ancak yakın zamanda ortaya çıkmış ve 1960 sonrası Avrupa'daki refah devleti politikaları aracılığıyla uygulamaya konulmuştur (Güllüpinar, 2012).

Modern dönemde ulus-devletler, sınıfsal eşitsizliğin uç noktası olan yoksullukla mücadelede, sosyal yardımları araçsallaştırmış, nakdi yardım gibi politikalara başvurmuştur. Böylesi politikaların eğitim ve sağlık hizmeti, kültür ve toplu hizmetlere ulaşma, kamu kararlarına katılım gibi bireylerin "karar alma kapasitesini" genişleten sosyal politikalar kadar etkili olmadığı görülmüştür (Şenkal ve Doğan, 2012, s. 68). Ayrıca toplumdaki her bireyin asgari standartlarda yaşama hakkını merkeze almayan, yalnızca ihtiyaç sahiplerini hedef alan bir sosyal yardım anlayışının, yardım alan grubun damgalanmasına sebep olduğu da görülmektedir (Marshall, 1992). Sosyal vatandaşlık anlayışında bireylerin insan onuruna yakışır bir biçimde yaşaması gerekliliği öne çıkmaktadır. Böylesi bir vatandaşlık anlayışını temele alan bir toplumda bireylerin temel hakları kabul görmektedir (Fraser ve Gordon, 1992). Turner (1990) sosyal vatandaşlığın, yıllarca mücadele etmiş insanların kazanımları üzerine kurulmuş olduğunu ve sosyal hakların verilmiş haklar değil 'alınmış' haklar olarak ele alınması

⁶ Modern devlet anlayışının temelindeki sözleşme fikri, doğa durumundan toplum olma haline geçişi ele alan 'toplum sözleşmesi' kuramcılarının yaklaşımları üzerine kurulmaktadır. Montesquieu ve Tocqueville gibi daha 'ilişkisel' bir sözleşme anlayışını temele alan 18. ve 19. yüzyıl aydınlanma düşünürlerinin fikirlerindense, modern devletler temelde daha çok özel mülkiyet merkezli bir sözleşme anlayışı benimsemiştir (Fraser ve Gordon, 1992, s. 53).

gerektiğini belirtmektedir. Sosyal vatandaşlık üzerine kurulmuş devlette bireyler ihtiyaçlarını karşılarken, “toplumun eşit derecede saygıyı hak eden bir üyesi olarak statülerini koruyabilmektedir” (Fraser ve Gordon, 1992, s. 46).

Dünya genelinde 1970 sonrasında yaşanan sermaye birikimi krizi sonucu hayata geçirilen neoliberalizm, farklı ülkelerde 1930 sonrasında işlerlik kazanmış refah devleti ve sosyal politika anlayışının sonu olmuştur (Harvey, 2015). Neoliberalizm toplumsal birçok alanda özgürlük ve özgür seçim temelli sözleşme nosyonlarını ve atomize bir birey anlayışını öne çıkarırken (Freidman, 2008) “sosyal adalet ve eşitlik” (Güllüpinar, 2012, s. 97) gibi kavramları ikincilleştirmiştir. Bu durum da devlet-vatandaş ilişkilerinin dönüşümüne yol açmıştır. Türkiye’de de neoliberalizm birçok farklı alanda devlet ve vatandaşların sorumluluklarının yeniden tanımlanmasına sebep olmuştur. Neoliberal dönüşüm 1980 sonrası IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların güdümünde Türkiye’nin küresel piyasaya eklenmesi yoluyla gerçekleşirken (Önis, 2006), 2001 ekonomik krizi sonrasında neoliberalizmin güncel aşamasında, ‘sosyal yardım devleti’ önem kazanmıştır (Uysal, 2019). Böylesi bir toplumsal yapıda Fraser ve Gordon’un (1992) ABD için geçerli olduğunu belirttiği sözleşme ve sosyal yardım ikilemine sıkışmış bir devlet-vatandaş ilişkisinin geçerlilik kazandığı görülmektedir.

Atalay (2022), Covid-19 pandemisine ilişkin söylemler üzerine analizinde, özellikle vergi veren (hizmet alan) ve alan (hizmet veren) taraflar arasındaki sözleşmeyi merkeze alan bir devlet-vatandaş ilişkisinin öne çıktığını belirtmektedir. Bunun yanında sosyal yardım anlayışının, sosyal politikanın yerine geçmekte olduğu görülmektedir. Fraser ve Gordon’un (1992) belirttiği gibi sözleşme temelli devlet-vatandaş ilişkisinden doğan sosyal yardım devletinde, sosyal adaletin sağlanmasındansa, yoksulluğun yönetilen bir durum haline gelmesi söz konusu olmuştur. Burada yardım bir hak değil, hediye gibidir ve ‘veren tarafın’ (devletin) iradesine ve onun ‘yüce gönüllüğüne’ dayanmaktadır. Eksesizlik’te incelenen başlık altındaki suistimal söylemi böylesi bir anlayışın, sosyal politikayı dışlayan neoliberal devlet- vatandaş ilişkisinin bir ürünü olarak değerlendirilebilir.

65 yaş üstü bireylerin ücretsiz bir şekilde toplu taşıma kullanımına karşı olan Eksesizlik kullanıcılarının pozisyonlarını, sözleşme ve sosyal yardım devleti temelli bir devlet-vatandaş ilişkisini merkeze alan söylemler üzerine kurduğu görülmüştür. Böylesi bir uygulama, daha fazla toplumsal grup için hak olarak görülecek ve talep edilecek bir sosyal politika olarak görülmemektedir. 65 yaş üstü kişilerin ücretsiz toplu taşıma kullanıma karşı olan Eksesizlik kullanıcıları uygulamayı, kendileri için de bir hak olarak talep etmek yerine diğer gruplara ‘ihtiyaç’ temelli bir şekilde sunulması gerekliliğine ilişkin söylemler ortaya koymaktadır. Yaşlı bireylerin ücretsiz toplu taşıma kullanımı özellikle neoliberal toplumsal dönüşümün izlerini taşıyan bir retorik üzerinden ‘gereksiz’ olarak tanımlanmakta, yaşlılara ve diğer dezavantajlı gruplara sağlanan hizmetler bir ‘yük’ olarak görülmektedir. Yalnızca işe, okula gidişte toplu taşıma kullanımı gerekli görülmekte, ‘ücretini ödemeyen’ 65 yaş üstü kişilerin oturarak seyahat etmek için diğerlerinden yer istemesi temel bir sorun olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmanın temel bir sınırlılığı, incelenen Web 2.0 platformu gibi sosyal medya araçlarının toplumda hedeflenen belirli politika değişimlerinde yönetimler tarafından, rıza üretiminde araçsallaştırılan, bir propaganda aracı olması durumu (Karakuş, 2021) ile ilişkili bir şekilde, başlığın Change.org sitesinde başlatılan bir kampanya ile eşzamanlı bir şekilde oluşturulması ve etkileşime sebep olmasının kurumsal bir yapının ürünü olabileceğidir. Buna rağmen giri ve paylaşım yapan yazar sayısının yüksek olmasının, tartışmanın toplumsal gerçekliğe karşılık gelebilecek söylemleri de içinde barındırmasına olanak tanıdığı söylenebilir. Bu çalışma, sosyal vatandaşlık nosyonu üzerinden Eksesizlik’te yaşlılar konusunda öne çıkan bir başlık altında ortaya çıkan, yaşlı kişilerin ücretsiz toplu taşıma kullanıma yönelik tutumları ele almıştır.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (y.y.). Ücretsiz Seyahat Ve Ücretsiz Seyahat Kapsamında Yapılacak Gelir Desteği Ödemelerine Dair Bilgi Notu. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/uccretsiz-seyahat/>. Erişim tarihi: 10.12.2022
- Akbaş, E., Taşdemir-Yiğitoğlu, G. ve Çunkuş, N. (2020). Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 4540–4562.
- Akgül, M. (2020). Çevrimiçi Ortamlarda Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük'te 65 Yaş Üstü Sokağa Çıkma Yasağı Tartışmaları. *İletişim Kuram ve Araştırma Derneği*, (51), 57–78.
- Aldred, R. (2012). Governing transport from welfare state to hollow state: The case of cycling in the UK. *Transport Policy*, 23, 95–102.
- Anttonen, A. ve Haikio, L. (2011). Care 'going market': Finnish elderly-care policies in transition. *Nordic Journal of Social Research*, 70–90.
- Atalay, S. (2021). Neoliberal Yönetimsellik ve Performansın Tıbbileştirilmesi Bağlamında Ekşi Sözlük'te Ritalin Tartışmaları. *Sosyoloji Dergisi*, (41–42), 187–216.
- Atalay, S. (2022). 'The ones who die are lost and the survivors are what we have': neoliberal governmentality and the governance of Covid-19 risk in social media posts in Turkey. *Health, Risk and Society*, 24(3–4), 127–148.
- Atalay, S. ve Solmazer, G. (2021). The Relationship Between Cultural Value Orientations and the Changes in Mobility During the Covid-19 Pandemic: A National-Level Analysis. *Frontiers in Psychology*, 12, 1–13.
- Benamar, S. K. (2015). The Sociology of Web 2.0. *International Journal of Social Sciences*, IV(4), 1–15.
- Bilişli, Y. (2019). İnternet sağlık haberlerinde tıbbileştirmenin inşası: sağlık haber söylemine eleştirel bir bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 3608–3629.
- Cho, J. Y. ve Lee, E. H. (2014). Reducing confusion about grounded theory and qualitative content analysis: Similarities and differences. *Qualitative Report*, 19(32), 1–20.
- Çınar, D., Karadakovan, A. ve Karaca-Sivrikaya, S. (2017). Investigation of the attitudes of university students to discrimination of elderly. *Northern Clinics of Istanbul*, 5(1), 25–30.
- CnnTurk. (2016). "65 yaş ve üstü otobüse bedava binemesin" kampanyası. <https://www.cnntrk.com/sosyal-medya/65-yas-ve-ustu-otobuse-bedava-binemesin-kampanyasi?page=6>. Erişim tarihi:20.11.2022
- Coggin, T. ve Pieterse, M. (2015). A right to transport? Moving towards a rights-based approach to mobility in the city. *South African Journal on Human Rights*, 31(2), 294–314.
- Crouch, C. (2014). *Neoliberalizmin Garip Ölümsüzlüğü* (U. Gezen, Çev.). İstanbul.
- Cutcliffe, J. R. (2000). Methodological issues in grounded theory. *Journal of Advanced Nursing*, 31(6), 1476–1484.
- Fearnley, N. (2013). Free fares policies: Impact on public transport mode share and other transport policy goals. *International Journal of Transportation*, 1(1), 75–90.
- Fraser, N. ve Gordon, L. (1992). Contract versus charity: Why is there no social citizenship in the United States? *Socialist Review*, 22(3), 45–67.

- Freidman, M. (2008). *Kapitalizm ve Özgürlük*. İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Glesne, C. (2015). *Nitel Araştırmaya Giriş* (E. Ali ve Y. Pelin, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gough, I. ve Meadowcroft, J. (2012). Decarbonizing the welfare state. İçinde J. S. Dryzek, R. B. Norgaard ve D. Schlosberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Climate Change and Society* (ss. 490–503).
- Green, J., Jones, A. ve Roberts, H. (2014). More than A to B: The role of free bus travel for the mobility and wellbeing of older citizens in London. *Ageing and Society*, 34(3), 472–494.
- Güllüpinar, F. (2012). Eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma açısından vatandaşlık üzerine sosyolojik bir analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(1), 81–109.
- Güner, R., Hasanoğlu, İ. ve Aktaş, F. (2020). Covid-19: Prevention and control measures in community. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50(SI-1), 571–577.
- Harvey, D. (2012). *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. London, New York: Verso Books.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hsieh, H. F. ve Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288.
- İBB. (2020). İstanbul'da 100bin anne artık ücretsiz seyahat ediyor. erişildi <https://www.ibt.istanbul/arsiv/37316/istanbulda-100-bin-anne-artik-uccretsiz-seyahat>. Erişim tarihi: 22.12.2022
- Johnson, C. (2011). Introduction. İçinde C. Johnson (Ed.), *The Neoliberal Deluge: Hurricane Katrina, Late Capitalism, and the Remaking of New Orleans* (ss. xvii–l).
- Jones, A., Goodman, A., Roberts, H., Steinbach, R. ve Green, J. (2013). Entitlement to concessionary public transport and wellbeing: A qualitative study of young people and older citizens in London, UK. *Social Science and Medicine*, 91, 202–209.
- Jurnal.ist. (2016). “65 yaş ve üstü otobüse bedava binemesin” kampanyası. <https://www.gzt.com/jurnalist/65-yas-ve-ustu-otobuse-bedava-binemesin-kampanyasi-2580123>. Erişim tarihi: 25.03.2023
- Kale-Lostuvali, E. (2007). Negotiating state provision: State-citizen encounters in the aftermath of the İzmit Earthquake. *Sociological Quarterly*, 48(4), 745–767.
- Kanbur, N. ve Akgül, S. (2020). Quaranteenagers: A single country pandemic curfew targeting adolescents in Turkey. *Journal of Adolescent Health*, (67), 296–299.
- Karakuş, M. (2021). Gelenekselden dijital propaganda araçlarının dönüşümü. *Selçuk İletişim Dergisi*, 14(1), 462–491.
- Kata, A. (2012). Anti-vaccine activists , Web 2 . 0 , and the postmodern paradigm – An overview of tactics and tropes used online by the anti-vaccination movement. *Vaccine*, 30(25), 3778–3789.
- Kaymaz, C. (2021). Henri Lefebvre'in müdahaleleri: Kentsel haklara karşı kent hakkı. *Alternatif Politika*, 13(3), 758–789.
- Kemp, S. (2020). Digital Around The World in 2020. <https://wearesocial.com/uk/blog/2020/04/digital-around-the-world-in-april-2020>. Erişim tarihi: 20.10.2020
- Kimura, A. H. (2018). Fukushima ETHOS: Post-disaster risk communication, affect, and shifting risks.

Science as Culture, 27(1), 98–117.

- Kuckartz, U. ve Radiker, S. (2019). *Analyzing Qualitative Data With MAXQDA*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Kurtkapan, H. (2019). Türkiye’de demografik dönüşümün sosyal yansımaları ve yaşlılık. *Sosyal Güvençe*, 7(15), 27–46.
- Ledford, C. J. W. ve Anderson, L. K. N. (2013). Online social networking in discussions of risk: applying the CAUSE model in a content analysis of Facebook. *Health, Risk and Society*, 15(3), 251–264.
- Lüküslü, D. (2011). Bilişim teknolojileriyle örgütlenen gençlik hareketleri ve yeni siyaset arayışı. İçinde A. Telli-Aydemir (Ed.), *Katılımın E-Hali: Gençlerin Sanal Alemi* (ss. 48–67). İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Marshall, T. H. (1992). Citizenship and social class. İçinde *Citizenship and Social Class* (ss. 1–51). London: Pluto Press.
- Miles, M. B. ve A. Huberman, M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An expanded Sourcebook* (2. baskı). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Miller, P. ve Rose, N. (2008). *Governing the Present: Administering Economic, Social and Personal Life*. Cambridge: Polity Press.
- Moghaddam, A. (2006). Coding issues in grounded theory. *Issues in educational research*, 16(1), 52–66.
- Neuendorf, K. A. (2019). Content analysis and thematic analysis. İçinde P. Brough (Ed.), *Advanced Research Methods for Applied Psychology: Design, Analysis and Reporting* (ss. 211–223).
- Nisbet, L. (2022). Yaşlılara yönelik hak ihlallerinin sosyal medyaya yansımaları. *Senex:Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 60–85.
- Önder-Erol, P. (2009). Social construction of old age among university students in Turkey. *Sincronia*, 1, 1–16.
- Önder-Erol, P. (2016). Türkiye’de yaşlanma sosyolojisi alanında yapılan çalışmalara dair kısa bir değerlendirme. *Sosyoloji Dergisi*, (Armağan Sayısı), 153–165.
- Önis, Z. (2006). Varieties and crises of neoliberal globalisation: Argentina, Turkey and the IMF. *Third World Quarterly*, 27(2), 239–263.
- Öztürk, F. E. (2021). Salgınla yayılan nefret: Twitter’da 65 yaş üstü bireylere yönelik nefret söylemi. *Yeni Düşünceler*, (15), 143–159.
- Petryna, A. (2004). Biological citizenship: the science and politics of Chernobyl-exposed populations. *Osiris*, 19, 250–265.
- Reinhard, E., Courtin, E., Van Lenthe, F. J. ve Avendano, M. (2018). Public transport policy, social engagement and mental health in older age: A quasi-experimental evaluation of free bus passes in England. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 72(5), 361–368.
- Sabharwal, S., Wilson, H., Reilly, P. ve Gupte, C. M. (2015). Heterogeneity of the definition of elderly age in current orthopaedic research. *SpringerPlus*, 4(1), 1–7.
- Şenkal, A. ve Doğan, M. (2012). Sosyal politika ve sosyal haklar; vatandaşlık haklarının yeniden kavramsallaştırılması arayışı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 63–80.

- Stein, C. E. ve Kalache, A. (1999). Ageing: A global perspective. *Community Eye Health*, 2(29), 1–4.
- Stieglitz, S. ve Dang-Xuan, L. (2013). Social media and political communication: a social media analytics framework. *Social Network Analysis and Mining*, 3(4), 1277–1291.
- Szeri, R. ve Ayhan-Selçuk, İ. (2019). Eşitlik, Erişilebilirlik ve Toplu Taşıma. *İdealkent*, 10(28), 1207–1229.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2022). *Sağlık İstatistik Yıllığı 2020*. <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/40564,saglik-istatistikleri-yilligi-2019pdf.pdf>. Erişim tarihi: 25.03.2023.
- Townsend, L. ve Wallace, C. (2016). *Social media research: a guide to ethics*. https://www.gla.ac.uk/media/Media_487729_smx.pdf. Erişim tarihi: 20.01.2021.
- Townsend, P. (1981). The structured dependency of the elderly: a creation of social policy in the twentieth century. *Ageing and Society*, 1(1), 5–28.
- TÜİK. (2023). İstatistiklerle Yaşlılar, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2022-49667>. Erişim tarihi: 26.03.2023
- Turner, B. S. (1990). Outline of a theory of citizenship. *Sociology*, 24(2), 189–217.
- Turner, B. S. (1997). Citizenship studies: A general theory. *Citizenship Studies*, 1(1), 5–18.
- United Nations (2019). World Population Ageing 2019. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulati-onAgeing2019-Highlights.pdf>. Erişim tarihi: 10.12.2023
- Uysal, G. (2019). Charity state: Neoliberalism, political Islam, and class relations in Turkey. *New Proposals: Journal of Marxism and Interdisciplinary Inquiry*, 10(1), 16–28.
- van Goeverden, C., Rietveld, P., Koelemeijer, J. ve Peeters, P. (2006). Subsidies in public transport. *European Transport*, (32), 5–25.
- Vieira, R. S. (2019). Travel behavior effects of fare-free public transit for seniors in Brazilian cities. <http://rsvieira.com/>. Erişim tarihi: 12.12.2022
- Webb, E., Netuveli, G. ve Millett, C. (2012). Free bus passes, use of public transport and obesity among older people in England. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 66(2), 176–180.
- Williams, M. ve Moser, T. (2019). The art of coding and thematic exploration in qualitative research. *International Management Review*, 15(1), 45–55.